

ЕВОЛЮЦІЯ АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ БІБЛІОТЕК**Зелінська В.В.**

студентка каф. Архітектури будівель та споруд,

Колеснікова Н.Ю.ст. викл. каф. Архітектури будівель та споруд,
natalikha@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0370-5906*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація: У статті просліджується шлях виникнення та розвитку бібліотек в різні історичні періоди. Від стародавніх часів, коли бібліотеки було прийнято створювати при храмах до бібліотек які розташовувались при монастирях, від періоду Відродження коли бібліотеки входили в склад університетів до бібліотек, як самостійних закладів. Приведені приклади світового досвіду проектування сучасних будівель бібліотек. Проведено аналіз впливу внутрішнього середовища на архітектурну виразність будівель.

Ключові слова: бібліотека, інформаційний центр, бібліотечні приміщення, гнучке середовище, зберігання книг, еволюція будівлі.

Вступ. Роль бібліотеки, як активного суспільного інституту визначена потребами суспільства в розвитку науки, освіти і культури. Кожна епоха і кожна країна будували і будують бібліотечні споруди, що відповідають їх інтересам, умовам і вимогам. Цей процес супроводжується постійними змінами у поглядах на їх планування і використання. Триває діалог між засобом комунікації, методом його розповсюдження і природою простору, в якому, власне, відбувається суспільне існування.

Своєрідність дизайну спеціального обладнання, меблі, оригінальні кольорові рішення, знахідки в організації освітлення створюють індивідуальний образ, характерний для кожного бібліотечного приміщення. Комп'ютерна техніка й засоби зв'язку дають можливість бібліотекам з економічною вигодою для себе переорієнтуватися зі стратегії володіння важливими інформаційними ресурсами до забезпечення доступу до неї. Сьогодні бібліотеки – це складний комплекс різноманітних за своїм призначенням культурно-просвітницьких приміщень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання архітектури та будівництва бібліотек досліджували О. Башун, А. Вальчак, В. Виноградов, Д. Гаврецький, Л. Головіна, О. Дубініна, Є. Жабко, В. Зарудко, Б. Зельцле, К. Лаврова, І. Лялюк, А. МакДональд, О. Пацеля, Л. Степанова, Г. Фолкнер-Браун тощо.

Постановка проблеми. Сучасна бібліотека, окрім власне зберігання книг та зон для читання, стає громадським центром спілкування, максимально зручним та комфортним для відвідувачів з більш гнучким середовищем яке може включати в себе такі приміщення як: конференц-зали, кінозали, лекційні аудиторії, рекреаційні зони, місця громадського харчування, тощо. Для розуміння сучасних тенденцій в проектуванні нових бібліотечних будівель та концептуальних просторових рішень є важливим проаналізувати еволюцію архітектури та об'ємно-планувальних рішень бібліотек, характерних закономірностей їх формування та подальшого розвитку під впливом сучасного технологічного прогресу, впровадження цифрових технологій, а також потреб сучасного суспільства.

Отримані результати. Саме слово «бібліотека» та «бібліографія» з'явились в Давній Греції («біблїон» - книга, «техос» - зберігання, «графо» - письмо, опис). Історія розвитку

бібліотек неосяжна, коріння зародження сягають в глибинну давнину тисячоліть, Єгипет, Стародавній Рим, Стародавня Греція, Дальній та Ближній Схід. Вважається, що перша публічна бібліотека з'явилася в 6 столітті до нашої ери ще в Стародавній Греції. Перші знахідки бібліотек у світі, які винайшли археологи датуються IV ст. до нашої ери (рис.1.).

Бібліотека асирійського царя на ім'я Ашшурбаніпал складалася із близько 30-ти глиняних книг- табличок, які були написані багатьма мовами та містили тексти з астрономії, граматики, медицини, історії.

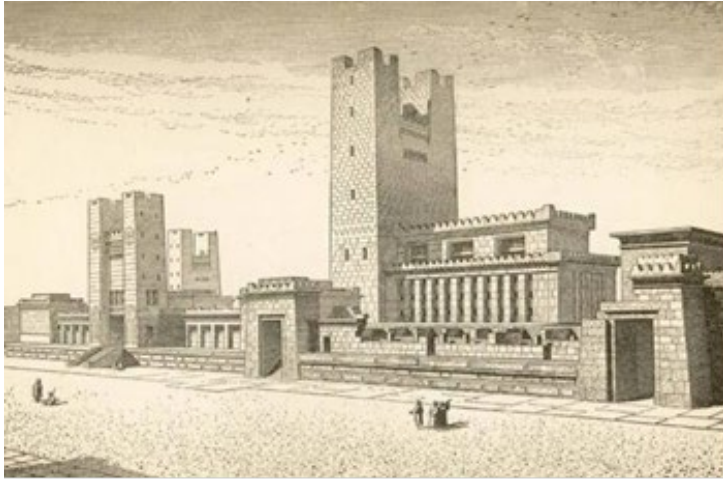

Рис.1. Стародавні бібліотеки світу.

У Стародавньому Єгипті бібліотеки створювалися при палацах та храмах. Напис на одній із стародавніх бібліотек Єгипту говорить: «Аптека для душі». Бібліографічний фонд найвідомішої Олександрійської бібліотеки стародавнього світу, у період розквіту складався з 700 – 800 тисяч текстів багатьма мовами. У стародавньому Вавилоні, ще в другому тисячолітті до н.е., була створена одна з найперших бібліотек на земній кулі. У ній зберігалися манускрипти, які докладно розповідали про так званий всесвітній потоп. В бібліотеці храму Кута перебували манускрипти, які описують історію створення світу та війну велетнів. Перський вчений візир Сахіб (середина X ст.) пристрасно любив книги, у його бібліотеці налічувалося близько 117 тис. рукописів.

На Ближньому та Дальньому Сході бібліотеки створювалися при буддійських монастирях. У бібліотеках зберігалися як книги релігійної літератури і твори з медицини, математики, астрономії.

У Ісламському світі бібліотечні установи займали окремі будівлі, у центрі яких розміщувався великий красиво прикрашений зал з високою стелею – куполом. Зал використовувався, як для збереження книг, так і для обслуговування читачів.

В період раннього Середньовіччя культурні цінності та зокрема бібліотеки зосереджувалися в монастирях та при храмах. У VI столітті у Ірландії і Бретані склався тип монастиря з бібліотекою і скрипторієм. Саме з Ірландії у країни континентальної Європи потрапляли монахи-місіонери, які сприяли утворенню бібліотек релігійно-культурних установ (монастирів, монастирських шкіл, церков). Архітектура читального залу і інтер'єр читальних приміщень відповідали релігійним канонам: неодмінним компонентом були люїтри, обов'язково розміщені такий чином, щоб читач був звернений до вітваря[2].

Найбільша монастирська бібліотека у світі - бібліотека Адмонтського абатства, була створена за зразком бібліотеки Імператорського двору у Відні (рис.2).

Рис.2. Бібліотека Адмонтського абатства.

Будівництво бібліотеки Адмонтського абатства розпочалося 1074 року і було завершено 1776 року. Сучасне приміщення бібліотеки було споруджене 1776 року за проектом архітектора Йозефа Гюбера за наказом монарха абата Маттеуса Оффнера. Стеля складається з семи куполів, прикрашених фресками Бартоломео Альтомонте, які показують етапи людського знання аж до найвищої точки Божественного Відкровлення. Денне світло пропускають 48 вікон, а архітектура та дизайн виражають ідеали Просвітництва.

XIII – XIV століттях в період розвитку просвітництва, та поширення релігійних навчальних закладів, бібліотеки розміщують при середньовічних університетах та коледжах. Велику роль в будівництві приміщень для бібліотек на той час здійснювали меценати, які були зацікавлені у зростанні наукового та культурного розвитку народу. На особливості архітектури будівлі бібліотек безпосередньо впливала архітектурна стилістика церков та палацовий стиль світських будівель.

На початку XVI століття в Європі нараховувалось близько 60 університетських бібліотек. Одна з відомих бібліотек розташована в Болонському університеті (Рис.3.) Бібліотека Університету Болоньї - одна з найстаріших і найпрестижніших бібліотек Італії. Вона була заснована в 1712 році і налічує понад 2 мільйони книг, рукописів, карт та інших документів. Бібліотека розташована в історичному центрі міста Болонья та складається з кількох будівель. Як сам університет, так і бібліотека в своєму образі та інтер'єрах зберігає середньовічну архітектуру.

Рис.3. Болонський університет. Болонья, Італія.

На території України перша державна бібліотека з'явилася ще за часів правління Ярослава Мудрого (1019-1054 рр.), вона знаходилась на території Софійського собору та містила біля 1000 томів, також при дворі князя переписувались і перекладались книги, привезені з Греції і Болгарії. Найдавніша київська бібліотечна споруда, яка дійшла до наших часів була побудована у 1911 році (архітектор З.Клаве). Приміщення збудоване в дусі

італійського ренесансу, прикрашене зовні оригінальними архітектурними деталями, з ліпними орнаментами читальних залів, вишуканим обладнанням, урочистими сходами і масивними красивими люстрами, воно прикрасило центральну частину міста та включено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (рис.4.).

Рис.4. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого(1911р.-2012р.)

Найстаріша діюча бібліотека України – наукова бібліотека Львівського університету, заснована в 1608 році при колегії єзуїтів. Перша публічна бібліотека в Україні відкрилася в 1830 році в Одесі. Найбільша в Україні Центральна наукова бібліотека імені В. І. Вернадського НАН України заснована в 1918 році і налічує понад 13 млн. одиниць зберігання.

У 19-му столітті загальнодоступні Громадські бібліотеки існували у різних країнах світу. Найбільшими бібліотеками стають бібліотека Конгресу в США та бібліотека Британського Музею в Англії.

Бібліотека Конгресу США (рис.5.), розміщена в Вашингтоні і є найбільшою в світі бібліотечною системою. У фонді – мільйони книжкових видань, брошур, рукописів, географічних і музичних матеріалів, фото – та відеодокументів на різних мовах. Фонди Бібліотеки Конгресу розміщені в трьох будівлях на Капітолійському пагорбі та в депозитарії в сільській місцевості штату Вірджинія. Має три основні будівлі. Всі будівлі бібліотеки на Капітолійському пагорбі з'єднані підземними переходами, тож читачі бібліотеки змушені проходити охорону лише на вході. Бібліотека також має окремі депозитарії для матеріалів, що рідко використовуються.

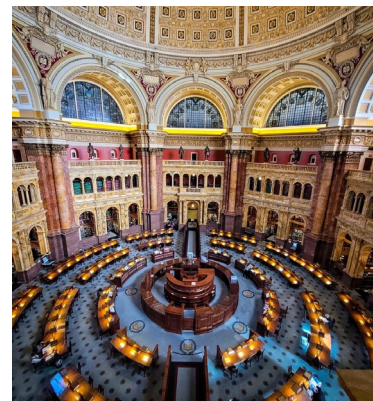

Рис.5. Бібліотека Конгресу, Будівля Джефферсона, Вашингтон, Колумбія.

Найвідоміша у Ванкувері публічна бібліотека (рис.6.), була заснована у 1869 році та не втрачає своєї популярності і в наш час. Завдяки сучасним технологіям обслуговування в бібліотеці стало зручніше. Так, мешканці Ванкувера обслуговують як у самій установі, так і за допомогою спеціальної інтернет-програми. Знаходиться бібліотека на Лайбрарі-сквер, що включає центральне відділення Ванкуверської бібліотеки, вежу федерального уряду та низку закладів. Зовні він нагадує римський Колізей. У центрі комплексу знаходиться дев'ятиповерхова прямокутна будівля, в якій розміщується книгосховище та бібліотечні служби. Його оточує вигнута стіна з колонадою, де розташовані читальні зали; вони з'єднані з головною будівлею містками, прокладеними під скляним дахом. Дах вкриває простору залу у східній стороні комплексу, що знаходиться між будівлею бібліотеки та іншою вигнутою стіною. Він служить як вхідний вестибюль. Крім центрального відділення бібліотеки і федеральної вежі, комплекс включає кілька магазинів, ресторанів, а також підземне паркування. На даху бібліотеки розташований сад, спроектований канадським дизайнером Корнелією Оберландер.

Рис.6. Ванкуверська публічна бібліотека

У ХХ-ХХІ ст.. країни світу велику увагу приділяють спорудженню бібліотечних споруд нового типу – багатофункціональних інформаційних культурно-освітніх комплексів. Впродовж багатьох років свого існування бібліотека істотно впливала на формування свідомості і розвиток культури суспільства [10]. Наразі будівництво нових бібліотечних будівель у різних країнах насамперед починається з розробки загальної концепції бібліотеки – максимальне забезпечення сучасних ергономічних вимог для покращення роботи працівників та безпосередньої зручності користувачів. Виявлення відмінних рис об'єктів у різні часові відрізки, причин виникнення цих відмінностей, а також сам процес їх виникнення дозволяють сформулювати більш чітке розуміння архітектури бібліотеки як важливого дозвільного об'єкта минулого та сьогодення. Характерними ознаками такого простору мають стати доступність, відкритість, зручність у користуванні, здатність самостійної орієнтації користувачів [9].

Як приклад проект бібліотеки з урахуванням різноманітності міського середовища та унікального клімату для північного регіону Канади. У ході розробки проекту архітектори прислухалися до побажань та пропозицій понад 16 000 городян. Результатом стало яскраве, гостинне і доступне громадське місце в самому центрі мегаполісу, що росте. Центральна бібліотека Калгарі є найбільшою філією системи публічних бібліотек Калгарі було відкрито 1 листопада 2018 року, замінивши раннє центральне відділення, побудоване в 1960-х роках. Було спроектовано американсько-норвезькою архітектурною фірмою Snøhetta та канадською фірмою DIALOG після того, як спільна заявка двох фірм виграла конкурс на проектування у 2013 році. Їх дизайн відрізняється овальною формою та інтер'єром з великим центральним атриумом зі скляним дахом (рис.7.) [8].

Рис.7. Центральна бібліотека Калгарі

Нова бібліотека в Гельсінкі (рис.8.) – ультрасучасна та енергоефективна бібліотека, прогрес в архітектурній галузі. Нова центральна бібліотека Oodi – будівля зі скла та сталі з фасадом із дерева – на сьогоднішній день є найновішою пам'яткою столиці Фінляндії. Нова будівля швидко стала популярним місцем для проведення зустрічей та заходів. Каркас будівлі складається з двох сталевих арок довжиною понад 100 метрів, через що відбувається значне коливання конструкції – до 140 мм, і це також було враховано під час проектування. «Коливання сталевої конструкції будівлі досить значне і залежить від сезону, температури та навантаження на будівлю. Всі компоненти інженерних систем та технічне обладнання приховані та не потрапляють у поле зору відвідувачів. Проектувальники та архітектори працювали у тісній співпраці, щоб знайти інноваційні рішення для зменшення теплового навантаження, викликаного сонцем.

Рис. 8. Центральна бібліотека Oodi в Гельсінкі.

Висновки. Великий шлях від перших бібліотек стародавнього світу до сучасних бібліотечних споруд, інтелектуальних центрів та громадських комплексів показує, що кожна країна в певний історичний період змінювала та адоптувала будівлі та приміщення бібліотек в залежності від соціального, наукового, культурного, економічного, демографічного, технічного розвитку. Спираючись на світовий досвід в проектуванні бібліотечних споруд під впливом кожної епохи бібліотечний простір еволюціонує та розширює свої функції. Жорстка планувальна система трансформується та набуває гнучкості, крім книгосховищ, абонементу, читальних залів з'являються не типові для бібліотек відкриті комунікаційні простори з рекреаційними зонами, виставками, лекційними залами, зонами відпочинку та спілкування, кафе та інше. Полиці з книгами інтегруються в просторі зали для вільного доступу, впроваджуються інтерактивні системи замовлення та видачі книг тощо. На сьогодні сучасна бібліотека представляє собою складний комплекс різноманітних за своїм призначенням приміщень. Зміна в об'ємно – планувальній організації бібліотечного простору безпосередньо впливає на архітектурну виразність будівлі, що надає архітектору в проектуванні сучасної будівлі бібліотек можливість втілювати самі креативні та сміливі ідеї та рішення.

Література

- [1.] Архітектурна типологія громадських будинків і споруд: підручник / [Ковальський Л.М., Дмитренко А.Ю. Лях В.М., та ін.]; за загальною редакцією д.арх., проф. Л.М.Ковальського, к.т.н., доц., А.Ю.Дмитренко.- К., Інтерсервіс, 2018.- 484с. іл.
- [2.] Бевз Є.А. Історія еволюції бібліотечного простору / Є. А. Бевз // Сучасні проблеми архітектури та містобудування : наук.- техн. зб. / Київ. нац. ун-т буд-ва та архіт. – К., 2010. – Вип. 23: іл. – Бібліогр. в кінці ст.
- [3.] Лінда С.М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2010. – 301-312с.
- [4.] Балашова Е. В. Бібліотечний дизайн : навч. посіб. / Е. В. Балашова, М. Н. Тищенко, А. Н. Ванеев. — М. : Гардарики, 2004. — 288 с
- [5.] Проскуряков В. Розвиток типології бібліотечних будівель Львівською архітектурною школою [Текст] / В. Проскуряков, І. Воронкова // Бібліотечна орбіта Кіровоградщини: зб. ст. вип. 6 , Кіровоград, 2014. – С. 222–231.
- [6.] The Library. A World History/ James W. P. Campbell, Will Pryce.- Thames & Hudson, 2013.- 328с.
- [7.] Організація простору сучасної бібліотеки [Електронний ресурс]/ Режим доступу: http://belinskogo.kh.ua/Tereshenko_Organization_of_modern_library_space.html
- [8.] Воронкова І. С. Архітектурно-типологічні принципи реновації бібліотек вищих навчальних закладів України: Львів, 2016, [Електронний ресурс]/Режим доступу: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1597/dysertaciya_voronkova.pdf
- [9.] <https://fondeco.ru/uk/samaya-malenkaya-biblioteka-v-mire/>
- [10.] <http://4ua.co.ua/culture>

References

- [1.] Architectural typology of public buildings and structures: a textbook / [Kovalskyi L.M., Dmytrenko A.Yu. V.M. Lyakh, etc.]; edited by Doctor of Archaeology, Prof. L.M. Kovalskyi, Ph.D., Associate Professor, A.Yu. Dmytrenko. - K., Interservice, 2018. - 484 p. fig.
- [2.] Bevs E.A. The history of the evolution of library space / E. A. Bevs // Modern problems of architecture and urban planning: science and technology. coll. / Kyiv. national University of Architecture and Architecture. - K., 2010. - Vol. 23: fig. - Bibliogr. at the end of Art.
- [3.] Linda S.M. Architectural design of public buildings and structures: Study guide. - Lviv: Publishing House of the National University "Lviv Polytechnic", 2010. - 301-312p.
- [4.] Balashova E. V. Library design: teaching. manual / E. V. Balashova, M. N. Tyshchenko, A. N. Vaneev. — M.: Gardaryki, 2004. — 288 p
- [5.] Proskuryakov V. Development of the typology of library buildings by the Lviv School of Architecture [Text] / V. Proskuryakov, I. Voronkova // Library Orbit of Kirovohrad region: Coll. Art. issue 6, Kirovohrad, 2014. – pp. 222–231.
- [6.] The Library. A World History/ James W. P. Campbell, Will Pryce. - Thames & Hudson, 2013. - 328p.
- [7.] Organization of modern library space [Electronic resource]/ Access mode: http://belinskogo.kh.ua/Tereshenko_Organization_of_modern_library_space.html
- [8.] Voronkova I.S. Architectural and typological principles of renovation of libraries of higher educational institutions of Ukraine: Lviv, 2016, [Electronic resource]/Access mode: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1597/dysertaciya_voronkova.pdf
- [9.] <https://fondeco.ru/uk/samaya-malenkaya-biblioteka-v-mire/>
- [10.] <http://4ua.co.ua/culture>

EVOLUTION OF ARCHITECTURAL AND ARTISTIC EXPRESSION OF LIBRARIES**Zelinska V.V.,**

Student of Department of Architecture of Buildings and Structures

Kolesnikova N.Y.,Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
natalikha@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0370-5906*Architectural and Art Institute,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article traces the path of the emergence and development of libraries in different historical periods. From ancient times, when it was customary to create libraries at the palaces of kings, to libraries that were located at monasteries; from the period of cultural and educational development, when libraries were part of universities, to libraries as independent institutions. Examples of global experience in designing modern library buildings are given. On the basis of the researched material, a number of factors that influenced the formation of architecture and the transformation of the internal space were determined, with the primary function of preservation to a multifunctional urban center as convenient as possible for the realization of cultural, social needs and ideas. A building with open spaces and areas for communication. Spirituality is the main goal of architecture. Architects and designers, when designing modern library buildings and spaces, often deviate from the strict standards of the volume-planning structure, including recreation areas, exhibition areas, cafes, conference halls, areas with access to electronic media, halls with access to open funds, etc., which are not typical for libraries. A modern library project begins with a concept. The architectural concept of a modern library is a combination of knowledge, architecture, landscape and the wider public environment. The article shows how the evolution of the forms and functions of library buildings under the influence of technical, cultural, social, and economic development of society directly affects the aesthetic and functional renewal of their architectural and artistic diversity and volumetric and spatial environment.

Keyword: library, evolution, architectural solution, information center, culture.